

взаимосвязь двух форм познания студентами окружающего мира: учебной и научно-поисковой и освещаются этапы организации студенческим научным обществом «Поиск» исследовательской деятельности студентов по подготовке к научно-практической конференции.

Ключевые слова: научная деятельность, научный поиск, социокультурное пространство, рефлексия, рефлексивные творческие работы, научно-практическая конференция, студент колледжа.

SCIENTIFIC-RESEARCH ACTIVITY OF STUDENTS IN SOCIO-CULTURE CONTEXT

N. V. Leonenko, O.P. Slobodyan

Abstract. The article deals with the importance and alternative of views on student's research work, the system of research work of the agrarian college students is being analyzed, according to the technology of creative self-identity of the personality. The paper models the relationship of two forms of knowledge of the world by college students: educational and research and highlights the stages of organization by the students' scientific society "Poshuk" of the research work of students in preparation for the scientific conference.

Keywords: scientific activity, scientific research, reflection, reflective artworks, scientific conference, a college student.

УДК 37.01:001.8

ФІЛОСОФСЬКО-СВІТОГЛЯДНА ОСНОВА ПЕДАГОГІКИ ЖИТТЄТВОРЧОСТІ ОСОБИСТОСТІ

В. В. МАВРІН, аспірант

Класичний приватний університет

E-mail: mavrin_vv86@mail.ru

Анотація: У статті на основі ретроспективного аналізу історії філософської думки з'ясовано, що феномен життєтворчості особистості завжди перебував в епіцентрі світоглядних рефлексій провідних мислителів різних епох. Філософсько-світоглядну основу педагогіки життєтворчості особистості становлять ідеї щодо самопізнання, самотворення і філософської активності особистості (Сократ, Платон, Аристотель), її гармонійного саморозвитку та збалансованої активності (Епікур), прагнення особистості до побудови достойного життя, а не простого існування (Сенека), культивування гуманістичних чеснот і духовного саморозвитку людини (середньовічні філософи), свободи і відповідальності особистості (Піко делла Мірандола), її суб'єктного статусу (Р. Декарт, І. Кант, Г. Сковорода, І. Фіхте, Г. Гегель), розуміння життя як певної цілісної реальності, що динамічно розвивається і пізнається не тільки об'єктивно, а й суб'єктивно (А. Бергсон, В. Дільтей, Г. Зіммель, Ф. Ніцше, А. Швейцер, А. Шопенгауер, О. Шпенглер), унікальності екзистенції людини (М. Бердяєв, М. Бубер, А. Камю, С. К'єркегор, Г. Марсель, Х. Ортега-і-Гассет, Ж.-П. Сартр, М. Хайдеггер, К. Ясперс), наближення освіти до життя (М. Монтень, Ч. Пірс, У. Джемс, Д. Дьюї, Д. Мід, Н. Богданова, О. Джура), виключного значення мистецтва життєтворчості особистості в сучасній соціокультурній реальності (Л. Сохань, І. Степаненко, Н. Степаненко).

Ключові слова: педагогіка життєтворчості особистості, філософія життєтворчості особистості, життєве проектування, людина як суб'єкт життя.

Актуальність (Introduction). XXI століття не тільки відкриває перед вітчизняною освітою унікальні можливості, але й ставить серйозні виклики, зумовлені недостатньо повною реалізацією гуманістичної місії навчальних закладів у сучасних соціокультурних умовах. Особистісне становлення та соціалізація молоді часто ускладнюються негативними впливами, такими як: рецидиви декадентської та нігілістичної життєвої філософії, домінування стереотипів масової культури над вільним творчим вибором особистості, девальвація гуманіс-

© В.В. Маєрін, 2017

тичних цінностей. Ці деструктивні феномени у значній мірі зумовлені освітніми чинниками: інерційним домінуванням ЗУНівської парадигми, що зумовлює надмірну знаннєцентричну спрямованість навчально-виховного процесу і утруднює інноваційний розвиток освіти на засадах дитиноцентризму; відсуненням важливих суспільно-гуманітарних («вічних») питань на периферію педагогічного дискурсу; кризою традиційних виховних моделей, що ускладнює передачу загальнолюдських цінностей підростаючому поколінню; недостатньою увагою педагогів до розвитку в учнів проектної культури, готовності до життєвої антиципації та перспективного саморозвитку. Це означає, що традиційна освітня парадигма не в повній мірі враховує реальну динаміку життєздійснення особистості і через це не завжди реалізує можливості підготовки школярів до успішної життєпобудови в усій складності і багатовекторності цього процесу.

Перспективною освітньою концепцією, яка дозволяє успішно реалізувати ці пріоритети, є педагогіка життєтворчості особистості, головною ідеєю якої є становлення учня як суб'єкта свого життя, здатного і готового до його проектування та успішного здійснення. В центрі педагогіки життєтворчості – проблеми розробки та реалізації особистістю власного життєвого проекту, досягнення життєвого успіху, компетентного реагування на різноманітні життєві виклики.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Свідченням підвищеної уваги українських освітян до цієї інноваційної концепції є проведення протягом останнього десятиріччя трьох всеукраїнських науково-пошукових і науково-практичних конференцій, присвячених актуальним питанням діяльності навчальних закладів на засадах педагогіки життєтворчості особистості, а також широке віддзеркалення її проблематики в тематичних напрямках роботи ще одинадцяти всеукраїнських конференцій. Результатом двадцятирічної науково-дослідної роботи та інноваційної практики освітян стало видання 27 науково-методичних праць, практико-зорієнтованих посібників, збірників матеріалів конференцій, в яких обґрунтовано теоретико-методологічні засади педагогіки життєтворчості особистості (І. Єрмаков, В. Нечипоренко, Д. Пузіков, М. Романенко, Л. Сохань та ін.), проаналізовано інноваційний досвід її реалізації у навчальних закладах різних типів (Ю. Галенко, Л. Грінь, В. Довбиш, А. Косовський, В. Кузько, Н. Куржанова, Л. Меншикова, В. Нечипоренко, О. Радиш та ін.), розглянуто перспективи подальшого вдосконалення загальноосвітньої практики на засадах педагогіки життєтворчості особистості (Л. Вознюк, І. Єрмаков, Л. Завірюха, В. Нечипоренко, М. Романенко, Л. Сохань та ін.).

Разом із тим, подальший розвиток наукової концепції педагогіки життєтворчості особистості та відповідної інноваційної практики гальмується недостатньою дослідженістю її філософсько-світоглядних засад, відсутністю цілісного бачення її глибоких та органічних зв'язків з прогресивними ідеями видатних мислителів, які протягом століть утверджували ідеал людини як суб'єкта і творця власного життя, боролися за створення нової школи на засадах дитячої свободи, ініціативи, творчості та зв'язку освіти з життям. Встановлення концептуальної наступності між їх філософською спадщиною та сучасними положеннями педагогіки життєтворчості дозволить по-новому оцінити її інноваційний потенціал – не лише з урахуванням актуальних викликів, але й у контексті розв'язання проблем, які тривалий час стримували всебічний розвиток особистості.

Мета (Purpose). Полягає в аналізі філософсько-світоглядної основи педагогіки життєтворчості особистості.

Методи (Methods). В рамках дослідження використовувалися методи ретроспективного аналізу, сходження від конкретного до абстрактного, історико-генетичний метод. Джерельну базу теоретичного дослідження склали праці провідних філософів, сучасні дисертаційні дослідження, наукові збірники, періодичні та біографічні видання.

Результати (Results). Для цілісного розуміння феномену життєтворчості важливим є його дослідження в усіх світоглядних аспектах: онтологічному, гносеологічному, аксіологічному і праксіологічному, експлікованих у філософському пізнанні. На думку О. Джури, освітня проблематика в структурі життєтворчості особистості, роль освіти в системі її самореалізації, самоздійснення на різних етапах людської історії завжди були в центрі філософських досліджень саме тому, що людина, її життя, діяльність, творчість з давніх часів і до наших днів залишаються головним предметом філософських пошуків і дискусій [6, с. 5].

Починаючи з античних часів, провідні мислителі у своїх спробах досягнути буття в його складності і динаміці формулювали так звані «вічні» проблеми, які з незначними варіаціями проходять через історію філософії, через усі провідні філософські системи. Що таке людина? В чому полягає мета її буття? Що таке життя та смерть, яке їх ціннісне значення для кожної особистості? Чи може вона вільно та свідомо будувати своє життя? Як індивідуальна свобода співвідноситься із суспільною необхідністю? Ці та інші світоглядні питання виступили векторами філософських рефлексій, поступальний розвиток яких сприяв концептуальному визначенню феномену життєтворчості особистості.

Вперше зазначені питання набули основоположного значення у філософії Сократа і софістів. Якщо до них мислителі (Фалес, Анаксимен, Геракліт, Ксенофан, Парменід, Емпедокл, Анаксагор та ін.) цікавилися передусім питаннями натурфілософії, то Сократ і софісти (Протагор, Горгій, Гіппій, Продік та ін.) звернулися до проблеми буття людини як концептуального центру своїх світоглядних пошуків. Квінтесенція філософської спадщини Сократа представлена у двох максимах: «Пізнай самого себе» і «Я знаю, що я нічого не знаю», дотримання яких є важливою умовою життєтворчості особистості. Перша максима орієнтує людину на цілеспрямоване самопізнання, без якого вона не зможе визначити свої глибинні потреби і особистісні пріоритети, ризикує все життя слідувати чужій «інтелектуальній моді» (К. Наумова), ззовні нав'язаним культурним і поведінковим паттернам, відчуваючи незадоволеність своєю життєвою практикою і втрату внутрішньої ідентичності.

Не втратила своєї актуальності в XXI столітті і друга максима – «Я знаю, що я нічого не знаю». Як і в ситуації наукового пошуку, у світоглядних рефлексіях сократівське «знання про незнання» виконує конструктивну роль – стає вирішальним чинником філософської активності особистості, спрямованої на осмислення фундаментальних проблем людського буття. Здатність особистості до вироблення свого світогляду в процесі життєтворчого зростання є актуальною проблемою сучасного суспільства, в якому значна частина людей схильна «тікати від свободи» (Е. Фромм), в тому числі й інтелектуальної свободи, підміняючи її некритичним сприйняттям спрощених теорій різноманітних «авторитетів», які підміняють обґрунтовану відповідь безапеляційними і догматичними деклараціями.

Гуманістична філософська тенденція пошуку суб'єктних основ самопізнання і самотворення особистості була продовжена учнем Сократа – Платоном, який призначенням людини вважав її самоутвердження як духовної істоти. Розвиваючи цю ідею, Аристотель вперше обґрунтував її в контексті цілісної системи етики, розкритої у працях «Нікомахова етика», «Евдемова етика» і «Велика етика». Основною проблемою етики філософ вважав питання про смисл і мету життя. В його аналізі діалектики самоздійснення та життєтворчості простежується телеологічна тенденція, згідно з якою в кожній людині, як і в будь-якій живій істоті, закладене внутрішнє прагнення до повної самореалізації і досягнення свого блага. Аристотель вважав, що «людина народжується не для того, щоб померти, а для реалізації своїх можливостей як особистості, для найбільш адекватного вираження суті буття людини» [16, с. 77]. Важливим еволюційним зрушенням у філософії Аристотеля було те, що він відмовився від традиційної релігійно-міфологічної концепції, згідно з якою щастя або лихо людини визначається капризами богів, сліпим роком чи вироками долі. Натомість, як зазначає Ф. Кессіді, Аристотель «зробив людину відповідальною за власну долю і благополуччя» [2, с. 20].

В елліністсько-римський період античності проблематика життєтворчості особистості найбільш глибоко розроблялася мислителями епікурейської і стоїчної філософських шкіл. Епікур вважав, що природним і закономірним стимулом людського буття є прагнення до щастя, досягнення якого можливе за умов уникнення страждань і досягнення душевного спокою й оптимістичного ментального стану. Ідеал людського життя Епікур бачив у гармонійному саморозвитку та збалансованій активності як у духовній, так і матеріальній сферах: «Слід сміятися і філософствувати, водночас займатися господарством і користуватися всіма іншими здібностями, ніколи не перестаючи проголошувати настанови справжньої філософії» [1, с. 359].

Серед представників стоїчної філософської школи ідеї життєтворчості особистості найвиразніше були сформульовані давньоримським мислителем і суспільним діячем Сенекою. Він вважав благом не саме життя, а життя достойне [11, с. 155], яке залежить передусім

від внутрішнього спокою, величі душі, наполегливості і постійності в тому, що добре обмірковане і визначене життєвим пріоритетом [11, с. 269]. Філософ радив опанувати мистецтво прогнозування життєвих подій для того, щоб завчасно до них підготуватися: «Треба посилати душу назустріч усьому і думати не про те, що трапляється звичайно, а про те, що може трапитися» [11, с. 262].

В епоху Середньовіччя філософія розвивалася в концептуальних межах християнства, яке стало домінуючою ідеологією в Європі. Поряд із догматичними тенденціями регламентації світоглядних пошуків людини релігійною практикою, яка жорстко обмежувала можливість життєтворчості особистості, середньовічна філософія характеризувалася магістральною ідеєю створення людини за зразком Бога. Це переконання було стимулом для морального самовдосконалення людей, сприяло приверненню їх уваги до загальнолюдських цінностей і культивуванню в суспільній свідомості гуманістичних чеснот, які для кожної особистості виступали орієнтирами життєпобудови. Отже, з точки зору розробки ідей життєтворчості двоїстість цього історичного періоду полягала у єдності і боротьбі протилежностей: з одного боку – звуження філософського поля до меж релігійних догматів, порушення яких загрожувало волелюбному автору увагою інквізиції, з іншого – утвердження нового ідеалу достойного життя і духовного саморозвитку особистості, який підтримувався усім суспільством.

Інтерес до життєтворчого потенціалу особистості набув нових вимірів в епоху Відродження, яка характеризувалася яскраво вираженим антропоцентризмом, піднесенням образу людини як творця своєї долі. Так, визначний мислитель цього періоду Піко делла Мірандола обстоював думку, що Бог дав людині свободу волі, і таким чином вона сама має вирішувати свою долю, визначати своє місце в світі. Людина не просто природна істота, вона творець самої себе і цим відрізняється від решти живих організмів [15, с. 52].

Суттєво вплинув на поширення філософських ідей життєтворчості французький письменник М. Монтень. Аналізуючи проблему виховання дітей, він обґрунтовує нові концептуальні засади філософії освіти, пропонує наблизити її до життя: «Нехай юнак навчиться не стільки повторювати уроки, скільки втілювати їх у життя. Треба, щоб він бачив у своїй науці не похвальбу своїй обізнаності, але закон свого життя, і щоб він умів підкорюватися собі самому і слідувати своїм рішенням. Справжній дзеркалом наших думок є наше життя» [8, с. 187]. Для того, щоб школа вчила життю, філософ вважає вкрай необхідним розвантажити схоластичну освітню програму: «Не треба надмірності, відкиньте всі ці колочі хитросплетіння діалектики, від яких наше життя не стає кращим» [8, с. 181].

Представники філософії Нового часу розробили теорію суб'єктивності, яка стала методологічною основою сучасного розуміння феномену суб'єкта життя. У філософії Р. Декарта суб'єкт ототожнювався з мислячою субстанцією («Я мислю – значить, я існую»). І. Кант на основі концепції чистого (спекулятивного) і практичного розуму розглянув основні характеристики суб'єктивності: автономність суб'єкту, його центрованість в «Я», самототожність і раціональність. Сформульований і обґрунтований мислителем категоричний імператив – поступати так, щоб максима індивідуальної волі могла би бути водночас і всезагальним законом – є філософським принципом, що дозволяє регулювати взаємодію різних суб'єктів життєтворчості, приписує кожному з них так використовувати власну свободу, щоб не порушувати права і свободи інших осіб. У німецькій класичній філософії, зокрема, в роботах І. Фіхте і Г. Гегеля, категорія «суб'єкт» розглядалася з точки зору діалектичного становлення, з урахуванням історичності та процесуальності формування суб'єктивності.

Г. Сковорода найважливішою з усіх наук вважав науку про людину та її щастя, шукав відповіді на питання, ким є людина, яким має бути зміст її життя, за якими принципами доцільно організувати її діяльність. Філософ наголошував, що життя людини має бути щасливим і оптимістичним, і втілення цього ідеалу залежить передусім від опанування нею мистецтва жити. У листі до свого учня М. Ковалинського філософ зазначав: «Дехто, як каже Соократ, живе, щоб їсти й пити, я ж – навпаки. Далі, більшість зовсім не знає, що значить жити, і хоч вони й бажають їсти, щоб жити, однак не можуть жити по-справжньому, бо найбільше і тому найважче мистецтво – навчитися жити» [12, с. 1102]. На думку А. Мудрик, концепція «сродної» праці та педагогічні погляди Г. Сковороди, що сконцентрували в собі кращі надбання української народної педагогіки, становлять філософську основу цілісної педагогіки

життєтворчості, що може скласти засади національного виховання [9, с. 5].

Наприкінці XIX ст. виник новий філософський напрям, у рамках якого феномен людського життя став самостійним, окремим предметом наукового аналізу, – філософія життя (А. Бергсон, В. Дільтей, Г. Зіммель, Ф. Ніцше, А. Швейцер, А. Шопенгауер, О. Шпенглер та ін.). Філософи цього напрямку висунули в якості вихідного поняття «життя» як певну цілісну реальність, що динамічно розвивається і пізнається не тільки об'єктивно – через зовнішню феноменологію, а й суб'єктивно – через безпосередні внутрішні переживання носія свідомості. Особливу увагу дослідники приділяли індивідуальним формам реалізації життя, його неповторним, унікальним культурно-історичним зразкам, цілісному пізнанню життя в єдності його біологічного, космологічного і цивілізаційного вимірів. А. Бергсон розглядав життя як безперервне творче становлення, а людину – як творчу істоту, здатну упорядковувати власне буття, продукувати нові цінності і смисли. Філософ наголошував на можливості життєтворчості кожної особистості, безвідносно до обраної нею професії: «Якщо в усіх сферах триумф життя – це творчість, то смисл людського життя полягає у творчості, яка може, на відміну від творчості митця і вченого, продовжуватися в будь-яку мить у кожного з нас: у самотворенні, зростанні особистості завдяки зусиллю, яке здобуває велике з малого, щось із нічого, безперервно вносить свою лепту у багатства світу» [3, с. 42].

У XX столітті значний внесок у розробку теоретичних основ філософії життя зробив А. Швейцер. Центральним принципом його філософської спадщини є благоговіння перед життям, що вимагає його збереження та вдосконалення. Обґрунтовуючи цей принцип, мислитель наголошував: «Тільки у світогляді благоговіння перед життям людина отримує чіткий і повноцінний образ свого призначення. Вона у цьому випадку оцінює дійсність мірою своїх ясно усвідомлюваних бажань і сподівань. Для неї стає самоочевидним, що створюваний людьми колектив має слугувати цілям збереження і подальшого розвитку життя, а також цілям розквіту справжньої духовності» [17, с. 235]. Слідуючи цьому принципу, А. Швейцер протягом 52 років роботи лікарем в Екваторіальній Африці врятував тисячі людських життів. Він був переконаний, що «коли однією-єдиною бомбою вбивають сто тисяч людей – мій обов'язок довести світ, наскільки цінним є одне-єдине людське життя» [17, с. 522]. Для філософії життєтворчості принцип благоговіння перед життям має основоположне значення, оскільки саме метацінність життя є аксіологічним фундаментом для обґрунтування всіх інших, похідних цінностей. Без визнання метацінності життя всі вони швидко нівелюються, як це відбувалося у руйнівні періоди людської цивілізації.

Формуванню філософського підґрунтя сучасного концепту життєтворчості особистості сприяли багатопланові рефлексії проблеми людини як суб'єкта свого життя, які розгорнулися в XIX-XX ст. в межах філософських напрямів екзистенціалізму, прагматизму та неопрагматизму. В центрі уваги філософів-екзистенціалістів (М. Бердяєв, М. Бубер, А. Камю, С. К'єркегор, Г. Марсель, Х. Ортега-і-Гассет, М. Мерло-Понті, Ж.-П. Сартр, М. Хайдеггер, К. Ясперс та ін.) постали питання екзистенції – переходу «внутрішнього» буття у зовнішнє, переживання суб'єктом свого «буття-у-світі», свободи особистості та її відповідальності за своє життя, визначального значення майбутнього у феномені часу. Специфічність екзистенції проявляється в унікальності особистості, неповторності її задумів і проектів, спрямованих у майбутнє. Так, Ж.-П. Сартр першим принципом екзистенціалізму вважав принцип суб'єктності, що постулює здатність людини до самотворення і конструювання свого майбутнього. Людина – це істота, яка спрямована в майбутнє й усвідомлює, що вона проектує себе в майбутньому. Підкреслюючи цю унікальну людську здатність, вчений зазначав, що особистість – «це передусім проект, що переживається суб'єктивно, а не мох, не пліснява і не цвітна капуста. Ніщо не існує до цього проекту, і людина стане такою, яким є її проект буття» [10, с. 321].

М. Бердяєв вважав, що філософія має бути пов'язана з долею людини, її цілісним існуванням, пошуком першореальності самого суб'єкта [4, с. 97]. Важливою для філософії життєтворчості є ідея М. Бердяєва про те, що навіть в умовах смисложиттєвого вакууму особистість може знайти екзистенційну опору у пошуку смислових детермінант свого буття. Розглядаючи значення цієї ідеї в автобіографічному контексті, філософ згадував: «Якось на порозі юності я був приголомшений думкою: навіть якщо я не знаю смислу життя, але пошук смислу вже дає смисл життя, і я присвячу своє життя цьому шуканню смислу. Це був

справжній внутрішній переворот, що змінив усе моє життя» [4, с. 85].

Головним результатом досліджень представників цього напрямку філософії стало обґрунтування положень про самоцінність особистості, її відповідальність за вибір життєвого шляху, необхідність самовиховання і самовдосконалення для реалізації свого життєвого призначення, забезпечення гуманізації та індивідуалізації навчання і виховання.

Важливим чинником подолання формалізму і схоластики в освіті, її спрямування на задоволення базових психосоціальних потреб особистості було поширення ідей філософії прагматизму і неопрагматизму Ч. Пірсом, У. Джемсом, Д. Дьюї, Д. Мідом, Р. Рорті та іншими вченими, які обґрунтували положення про зближення освіти з життям, досягнення навчально-виховних цілей у практичній діяльності, розвиток активності особистості та її інтересу як мотиву діяльності. У програмній статті «Моя педагогічна віра» Д. Дьюї закликав долати протиріччя між освітньою практикою і соціокультурним життям, оскільки «виховання вже є життям, а не підготовкою до нього. Школа повинна сприйматися дитиною як таке ж реальне життя, що й удома, серед сусідів і в іграх з товаришами» [7, с. 56].

Сучасні філософські рефлексії феномену життєтворчості особистості представлені в роботах вітчизняних науковців Н. Богданової, О. Джури, Л. Сохань, І. Степаненко, Н. Степаненко та ін. Серед українських філософів ХХІ ст. провідне місце у розвитку ідей життєтворчості особистості належить Л. Сохань, яка започаткувала їх осмислення у вітчизняному науковому дискурсі, підготувавши в 1985 р. спільно з В. Шинкаруком, М. Шульгою та іншими вченими монографію «Життя як творчість (соціально-психологічний аналіз)», а в 1990-ті рр. згуртувала науковий колектив однодумців для системного дослідження проблематики життєтворчості людини. Аналізуючи значення життєтворчості з позицій суспільного буття, Л. Сохань зазначає, що проблема мистецтва побудови особистістю свого життя набуває виключного значення у сучасну епоху, яку характеризують як епоху «шквалу змін», час глобальних трансформаційних процесів. Оволодіння вмінням жити в цих умовах стає життєвою необхідністю для кожного [13, с. 175].

Н. Богданова вважає сутністю життєтворчості інтрасуб'єктний образ життєвого шляху: «Для здійснення процесу життєтворчості необхідно створення чи усвідомлення образу, ідеалу життєвого шляху. Тобто людина із самого початку власного свідомого процесу життєтворчості починає конструювати образ життя, бажаний ідеальний тип, який можна сформулювати тільки за допомогою рефлексії» [5, с. 21].

О. Джура системно дослідив таку проблему філософії освіти, як становлення життєтворчості особистості в контексті модернізації освітнього простору України. Вчений наголошує, що проблема освіти як головного чинника життєтворчості особистості належить до найбільш актуальних і недостатньо освоєних проблем сучасної гуманітарної науки [6, с. 3].

Важливим предметом досліджень сучасних філософів є зміни базових конфігурацій життєтворчості особистості залежно від поточних трансформацій соціокультурної реальності. І. Степаненко і Н. Степаненко констатують, що визначальними тенденціями розвитку сучасної цивілізації є глобалізація, інформатизація, віртуалізація, консьюмерізація, а також індивідуалізація і лібералізація суспільного життя. Усі ці динамічні цивілізаційні зміни становлять суттєві виклики життєтворчості особистості, які набувають характеру ризиків у процесі її життєвого самовизначення і життєздійснення [14, с. 265].

Висновки і перспективи (Discussion). Таким чином, ідеї життєтворчості особистості завжди займали чільне місце в системі дослідницьких пріоритетів філософів усіх часів – від античності до сьогодення. По мірі розвитку філософської думки збагачувався і тематичний спектр досліджень феномену життєтворчості, охоплюючи все ширшу проблематику, в якій можна виділити чотири кластери:

- 1) проблеми цілісного пізнання життя в єдності його біологічного, космологічного і цивілізаційного вимірів, світоглядної активності особистості, культивування філософії благоговіння перед життям, пошуку ідеалу достойного життя і духовного саморозвитку;
- 2) проблеми впливу суспільних відносин на людське буття, важливості життєтворчого потенціалу особистості в час глобальних трансформаційних процесів;
- 3) проблеми самопізнання особистості, її становлення як суб'єкта життя, досягнення оптимістичного ментального стану, пошуку смисложиттєвих орієнтирів, формування інтрасуб'єктного образу життєвого шляху і прогнозування життєвих подій;

4) проблеми розвитку якісної освіти як головного чинника життєтворчості особистості, її самовиховання і самовдосконалення для реалізації свого життєвого призначення, забезпечення гуманізації та індивідуалізації навчання і виховання, зближення освіти з життям.

Перший кластер можна умовно назвати власне філософським, другий – соціологічним, третій – психологічним, четвертий – педагогічним. Їх виділення більш чітко показує широту і різноманітність проблематики життєтворчості особистості, яку досліджували філософи різних часів. Цілком закономірно, що по мірі відокремлення педагогіки, психології і соціології від філософії зазначені концептуальні кластери увійшли до сфери дослідницької проблематики нових наук. Це зумовило подальше поглиблення і диференціацію пізнання феномену життєтворчості особистості, суттєве збагачення методичного арсеналу для його різнобічного вивчення, перехід від умоглядно-філософських до квантитативних підходів, які дозволяють не тільки проаналізувати певні прояви життєтворчості, але й здійснити їх вимірювання і математико-статистичну обробку отриманих даних, кількісно зафіксувати існуючі тенденції і закономірності життєтворчого зростання людини.

Результати аналізу філософсько-світоглядної основи педагогіки життєтворчості особистості узгоджуються із сучасними науковими уявленнями про філософію як теоретико-методологічне підґрунтя педагогіки. Актуальним напрямом подальших досліджень є поглиблення аналізу проблематики життєтворчості особистості в межах концептуальних кластерів, які увійшли до сфери дослідницької проблематики педагогіки, психології і соціології.

Список використаних джерел

1. Антология мировой философии [Текст] : в 4-х томах. Т. 1. Философия древности и средневековья / Ред. коллегия : В. В. Соколов и др. – М. : Мысль, 1969. – 936 с.
2. Аристотель. Сочинения [Текст] : в 4-х томах. Т. 4 / Пер. с древнегреч.; Общ. ред. А. И. Доватура. – М. : Мысль, 1983. – 830 с.
3. Бергсон А. Избранное: Сознание и жизнь [Текст] / Анри Бергсон; [пер. с фр.]. – М. : РОССПЭН, 2010. – 399 с.
4. Бердяев Н. А. Самопознание. Опыт философской автобиографии [Текст] / Н. А. Бердяев. – М. : Книга, 1991. – 445 с.
5. Богданова Н. Г. Філософсько-світоглядний аналіз культури життєтворчості особистості [Текст] : дис. ... доктора філос. наук : 09.00.03 / Богданова Наталія Григорівна. – К., 2013. – 395 с.
6. Джура О. Д. Становлення життєтворчості особистості в контексті модернізації української освіти [Текст] : дис. ... доктора філос. наук : 09.00.10 / Джура Олександр Дмитрович. – К., 2012. – 389 с.
7. Дьюи Д. Моя педагогическая вера [Текст] / Д. Дьюи // Историко-педагогический журнал. – 2014. – № 4. – С. 54-63.
8. Монтень М. Опыты. Избранные произведения в 3-х томах [Текст] / Мишель Монтень; [пер. с фр.]. – Т. 1. – М. : Голос, 1992. – 384 с.
9. Мудрик А. М. Концепція «сродної» праці Г. Сковороди: соціально-філософський аналіз [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук : спец. 19.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» / А. М. Мудрик. – Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. – К., 2001. – 20 с.
10. Сартр Ж.-П. Экзистенциализм – это гуманизм [Текст] / Ф. Ницше, З. Фрейд, Э. Фромм и др. // Сумерки богов. – М. : Политиздат, 1990. – С. 319-344.
11. Сенека Луций Анней. Нравственные письма к Луцилию [Текст] / Луций Анней Сенека; пер. с лат. С. Ошерова. – М. : АСТ, 2006. – 408 с.
12. Сковорода Григорій. Повна академічна збірка творів [Текст] / Григорій Сковорода; [за редакцією проф. Леоніда Ушкалова]. – Харків-Едмонтон-Торонто : Видавництво Канадського Інституту Українських Студій, 2011. – 1400 с.
13. Сохань Л. От концепции к научному направлению: перспективы развития идей «школы жизнестроительства» [Текст] / Л. Сохань // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2015. – № 1. – С. 174-176.
14. Степаненко І. В. Ризики життєтворчості у світі, що глобалізується, і можливості їх мінімізації засобами освіти [Текст] / І. В. Степаненко, Н. Б. Степаненко // Українська наукова

школа психології і педагогіки життєтворчості: досягнення та орієнтири для XXI століття : ювілейний науково-методичний збірник / [За редакцією Л. В. Сохань та ін.]. – Запоріжжя : Видавництво КЗ «ХННРБЦ» ЗОР, 2013. – С. 265-272.

15. Філософія [Текст] : навч. посіб. / [Л. В. Губерський, І. Ф. Надольний, В. П. Андрущенко та ін.]; за ред. І. Ф. Надольного. – К. : Вікар, 2006. – 534 с.

16. Чанышев А. Н. Аристотель [Текст] / А. Н. Чанышев. – М. : Мысль, 1987. – 221 с.

17. Швейцер А. Благоговение перед жизнью [Текст] / Альберт Швейцер; [пер. с нем.]; общ. ред. А. А. Гусейнова и М. Г. Селезнева. – М. : Прогресс, 1992. – 576 с.

References

1. Sokolov, V. V. et al. ed. (1969). Antologiya mirovoy filosofii [Anthology of world philosophy]. (Vols. 1-4). Vol. 1. Filosofiya drevnosti i srednevekovya [Philosophy of Antiquity and the Middle Ages]. Moscow: Mysl, 936.

2. Aristotle. (1983). Sochineniya [Writings]. (Vols. 1-4). Vol. 4. Moscow: Mysl, 830.

3. Bergson, H. (2010). Izbrannoe: Soznanie i zhizn [Favorites: Consciousness and life]. Moscow: ROSSPEN, 399.

4. Berdyaev, N. A. (1991). Samopoznanie. Opyt filosofskoy avtobiografii [Self-knowledge. Experience of philosophical autobiography]. Moscow: Kniga, 445.

5. Bohdanova, N. H. (2013). Filosofsko-svitohliadnyi analiz kultury zhyttietvorchosti osobystosti [Philosophical and ideological analysis of life-creation culture]. Kyiv, 395.

6. Dzhura, O. D. (2012). Stanovlennia zhyttietvorchosti osobystosti v konteksti modernizatsii ukrainskoi osvity [Formation of individual creativity in the context of modernization of Ukrainian education]. Kyiv, 389.

7. Dewey, J. (2014). Moya pedagogicheskaya vera [My pedagogic creed]. Historical and pedagogical journal, 4, 54-63.

8. Montaigne, M. (1992). Opyty [Attempts]. (Vols. 1-3). Vol. 1. Moscow: Golos, 384.

9. Mudryk, A. M. (2001). Kontseptsiiia «srodnoi» pratsi H. Skovorody: sotsialno-filosofskyi analiz [H. Skovoroda's conception of «cognate» labour: socio-philosophical analysis]. Taras Shevchenko National University of Kyiv. Kyiv, 20.

10. Sartre, J.-P. (1990). Ekzistentsializm – eto gumanizm [Existentialism is a Humanism]. Twilight of the Gods. Moscow: Politizdat, 319-344.

11. Seneca, L. A. (2006). Nravstvennye pisma k Lutsiliyu [Moral letters to Lucilius]. (S.Osherova, Trans.). Moscow: AST, 408.

12. Skovoroda, Hryhorii (2011). Povna akademichna zbirka tvoriv [Full academic collection of works]. Kharkiv-Edmonton-Toronto: Vydavnytstvo Kanadskoho Instytutu Ukrainskykh Studii, 1400.

13. Sokhan, L. (2015). Ot kontseptsii k nauchnomu napravleniyu: perspektivy razvitiya idey «shkoly zhiznetvorchestva» [From the concept to the scientific direction: the prospects for development of «life-creation school»]. Sociology: Theory, Methods, Marketing, 1, 174-176.

14. Stepanenko, I. V. (2013). Ryzky zhyttietvorchosti u sviti, shcho hlobalizuietsia, i mozhlyvosti yikh minimizatsii zasobamy osvity [Life-creation risks in a globalized world and the possibilities of their minimization by means of education]. Ukrainian scientific school of life-creation psychology and pedagogy: achievements and guidelines for the XXI century. Zaporizhia: Vydavnytstvo KZ «KhNRRBTs» ZOR, 265-272.

15. Huberskyi, L. V., Nadolnyi, I. F., Andrushchenko, V. P. et al. (2006). Filosofiia [Philosophy]. Kyiv: Vikar, 534.

16. Chanyshv, A. N. (1987). Aristotel [Aristotle]. Moscow: Mysl, 221.

17. Schweitzer, A. (1992). Blagogovenie pered zhiznyu [Reverence for life]. Moscow: Progress, 576.

ФИЛОСОФСКО-МИРОВОЗЗРЕНЧЕСКАЯ ОСНОВА ПЕДАГОГИКИ ЖИЗНЕТВОРЧЕСТВА ЛИЧНОСТИ

В. В. Маврин

Аннотация. В статье на основе ретроспективного анализа истории философской мысли выяснено, что феномен життєтворчєства личности всегда находился в эпи-

центре мировоззренческих рефлексий ведущих мыслителей различных эпох. Философско-мировоззренческую основу педагогики жизнетворчества личности составляют идеи относительно самопознания, самосозидания и философской активности личности (Сократ, Платон, Аристотель), ее гармоничного саморазвития и сбалансированной активности (Эпикур), стремления личности к построению достойной жизни, а не простого существования (Сенека), культивирования гуманистических качеств и духовного саморазвития человека (средневековые философы), свободы и ответственности личности (Пико делла Мирандола), ее субъектного статуса (Р. Декарт, И. Кант, Г. Сковорода, И. Фихте, Г. Гегель), понимания жизни как определенной целостной реальности, которая динамично развивается и познается не только объективно, но и субъективно (А. Бергсон, В. Дильтей, Г. Зиммель, Ф. Ницше, А. Швейцер, А. Шопенгауэр, О. Шпенглер), уникальности экзистенции человека (Н. Бердяев, М. Бубер, А. Камю, С. Кьеркегор, Г. Марсель, Х. Ортега-и-Гассет, Ж.-П. Сартр, М. Хайдеггер, К. Ясперс), приближения образования к жизни (М. Монтень, Ч. Пирс, У. Джемс, Д. Дьюи, Д. Мид, Н. Богданова, А. Джюра), исключительно значимости искусства жизнетворчества личности в современной социокультурной реальности (Л. Сохань, И. Степаненко, Н. Степаненко).

Ключевые слова: педагогика жизнетворчества личности, философия жизнетворчества личности, жизненное проектирование, человек как субъект жизни.

PHILOSOPHICAL AND IDEOLOGICAL BASIS OF LIFE-CREATION PEDAGOGY

V. V. Mavrin

Abstract. Based on the history of philosophical thought review, using the method of retrospective analysis it is revealed that the phenomenon of personal life-creation has always been at the epicenter of the leading philosophers' ideological reflections in different epochs.

The philosophical foundation of life-creation pedagogy make up the ideas about self-knowledge, self-creation and philosophical activity of the person (Socrates, Plato, Aristotle), about harmonious and balanced self-activity (Epicurus), about the desire of the individual to build a decent life, not a simple existence (Seneca), about cultivation of humanistic virtues and spiritual self-development of man (medieval philosophers), about freedom and responsibility of the individual (Pico della Mirandola), about the person's status as a subject of life (R. Descartes, I. Kant, G. Skovoroda, J. Fichte, G. Hegel), about the understanding of life as a certain holistic reality that is developing dynamically and is known as a unity of biological, cosmological and civilizational dimensions, not only objectively but also subjectively (H. Bergson, W. Dilthey, G. Simmel, F. Nietzsche, A. Schweitzer, A. Schopenhauer), about the uniqueness of the individual's existence, its freedom and responsibility for his own life, the ability for self-creation and designing future (N. Berdyaev, M. Buber, A. Camus, S. Kierkegaard, G. Marcel, M. Merleau-Ponty, J. Ortega y Gasset, J.-P. Sartre, M. Heidegger, K. Jaspers), about approximation of education to life, its crucial role as a major factor of a personal life-creation (M. de Montaigne, Ch. Peirce, W. James, J. Dewey, G. Mead, R. Rorty, O. Dzhura), about exceptional importance of the personal life-creation in the modern social and cultural reality, and at the time of global transformation processes (L. Sokhan, I. Stepanenko, N. Stepanenko).

Key words: life-creation pedagogy, life-creation philosophy, life projecting, person as a subject of life.

УДК 37:316.3(477)

ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА – РЕАЛЬНА НЕОБХІДНІСТЬ І НАГАЛЬНА ВИМОГА НАШОГО ЧАСУ

В. С. МАКСИМЧУК, кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри іноземної філології і перекладу

Національний університет біоресурсів та природокористування України

© В.С.Максимчук, 2017